

Tuttav punane auto uues action-ooperis

Tõnis Kaumanni ooper „Naksitrallid“ 1. VI rahvusooperis Estonia (esietendus 27. V), Eno Raua samanimelise jutustuse põhjal. Muusikajuht Kaspar Mänd, dirigendid Lauri Sirp ja Jaan Ots, lavastaja ja libretist Vahur Keller, kunstnik Jaanus Laagriküll, valguskunstnik Margus Vaigur, kostüümikunstnik Gerly Tinn, videokunstnik Rene Topolev, koreograaf Märt Agu. Osades René Soom või Rauno Elp (Sammalhabe), Reigo Tamm või Mart Madiste (Kingpool), Aule Urb või Juuli Lill (Muhv), Janne Ševtšenko või Kadri Nirgi (Kassidaam), Tamar Nugis või Jassi Zahharov (Inspektor), Mart Laur või Tambet Kikas (Jäätisemüüja), Yixuan Wang või Rafael Dicenta (Linnapea), Rein Saar või Aare Kodasma (Heerold), rahvusooperi koor ja orkester.

Ükskord said jäätiseputka juures täiesti juhuslikult kokku kolm imelikku mehikest – Sammalhabe, Kingpool ja Muhv. Nad limpsisid jäätist ja silmitsesid üksteist uudishimulikult. Nad kõik olid väga lühikest kasvu, nii et jäätisemüüja pidas neid alguses isegi päkapikkudeks, ja peale selle torkas nende juures veel muudki iseäralikku silma. Sammalhabemel oli pehmest samblast habe, kus kasvasid ilusad ja punased, kuigi mullusuvised pohlad. Kingpool oli oma kinga-ninad maha lõiganud, et tal oleks hea lahe varbaid liigutada. Muhv aga kandis tavaliste riiete asemel seljas suurt muhvi, millest ainult peanupp ja labajalad välja paistsid.*

Lapsepõlve seikluskaaslased

1972. aastal ilmunud Eno Raua kultusteos „Naksitrallid“, mis sai hiljem kolm jätkuosa, on armas ja seikluslik lasteraamat, mis haarab lugeja sooja ja sõbralikku maailma. Milline laps ei tunneks end vahel üksi ega igatseks sõpra ja seikluskaaslast. Emotsionaalselt on raamatut alati hulga haaravam lugeda, kui äratundmine ja tegelastega samastumine tekib kerge vaevaga. Kingpool, kes on nii üksi ja ainsaks sõbraks mänguhiir. Muhv, kes maailmas kõige enam igatseb kirjade saamist, ent peab neid endale ise kirjutama. Või Sammalhabe, kes oma elutarkuse ja ääretult kannatliku loomu poolest võiks sulanduda ja jäädagi ihuüksi sambla, muru ja põõsastiku rüppe. Kui kolm üksildast juhuslikult kokku saavad, võivad seiklused alata ning maailm muutub värviliseks. Sõpruse liitvas jõus ning püüdluses teha head ja hädasolijaid aidata läheb koguni nii hästi, et võib kahel korral ühe ja sama terroriseeriva kassikarja liigutamise eest maailma päästjaks ja kangelaseks saada. „Naksitrallide“ esimene raamat on kantud rahvusvahelisse Hans Christian Anderseni aunimekirja. Muhv, Kingpool ja Sammalhabe on

sirp.ee

Eesti Draamateater
Rahvusooper Estonia

üleilmse kuulsusega tegelased. „Naksitrallide“ mitu köidet on kõige enam tõlgitud eesti lasteraamatud ja neid lugusid on tõlgitud kokku 15 keelde. Olgu nad siis Sammalparta, Leikkokenkä ja Muhvi, Chrobotek, Polbutek i Mufek või Мохобородько, Півчеревичок i Муфтик. Sõna „naksitrall“ viitab eesti keeles tähenduslikult millelegi toredale, vahvale, hakkajale. Seda sõna on muide kasutanud juba A. H. Tammsaare romaani „Tõde ja õigus“ neljandas osas, iseloomustades linnas asuvat kena hoonet. Režissöör Avo Paistiku 1984. aastal esimeseks selleteemaliseks joonisfilmiks kujundatud „Naksitrallid“ andis raamatutele toreda täienduse. Vaevalt et on mõni täiskasvanud eestlane, keda poleks puudutanud need seiklused nii raamatutes kui ka multifilmides (hiljem valmis veel kaks filmi, 1987. ja 1990. aastal) ja kelle mällu poleks sööbinud Edgar Valteri illustratsioonid või Sven Grünbergi isikupärane helikujundus – või Muhvi pisut pelglik, ent siiski reibas olemus Maria Klenskaja, Sammalhabe rahustav isalikkus Arne Üksküla või Kingpooli kergelt neurootiline loomus Urmas Kibuspuu hääles.

Ikka needsamad Naksitrallid

Draamateatrites on läbi aegade lavale toodud mitu „Naksitrallide“ versiooni. Kui samal teemal lagedale tulla uue kunstivormiga, nagu on ooper, tekib publikus alati ootus, kas pakutu on midagi uut või on püütud jääda varem loodu piiridesse. Estonia koguperelavastuse puhul kehtib viimati öeldu. Vahur Kelleri lavastatud „Naksitrallid“ on lõbus ja reibas lugu, mis taaslustab laval seni tuntud tegelased ning on kirjaniku ja illustraatori algmaterjalile võrdlemisi lähedane. Uut jalgratast ei leiutata ning naksitrallide tuttav punane autogi läbib stiilipuhtalt järjekordsed kassijahirallid. Rahvusoooperi veebisaidil on nimetatud teost action-ooperiks. Surma keegi ei saa, ent tagaajamist, taplemist ja adrenaliini pakkuvaid kasside-rottide võitlusstseene ja autoga täistuledes kihutamist jagub küllaga. Vahur Kelleri lavastatud „Naksitrallid“ on lõbus ja reibas lugu, mis taaslustab laval seni tuntud tegelased ning on kirjaniku ja illustraatori algmaterjalile võrdlemisi lähedane. Fotol Kingpool (Reigo Tamm), Muhv (Aule Urb) ja Sammalhabe (Rauno Elp).

Siim Vahur

Vahur Keller on loonud Eno Raua kahele esimesele „Naksitrallide“ raamatule toetudes värssidest koosneva ja hästilauldava libreto. See on tabav ja napp ning toob esile naksitrallilugude parimad seigad ja kujundid, mille ümber on Tõnis Kaumann loonud naksitrallide olemust vahvasti edasi andva muusika. Kaumanni pisut eklektiline helikeel on alati olnud isikupärane ja seikluslik, üllatusi

pakkuv ja elujaatavalt rõõmsameelne. Naksitrallide karakteritele on helilooja tabavalt pihta saanud ning teoses kõlab tuttavlikke muusikalisi viiteid Dowlandist Verdini ning „Dies irae“st“, paroodiast ja pulseerivast marsilikkusest kurbliku ja südantlõhestava lauluviisini. Olgu see Kassidaami ariett või naksitrallide tertsett – eredalt mõjub kõik. Kohati läks mõte ka mõne Olav Ehala laulu äratundmise radadele.

Ulatuslikke ja esile tõusvaid aariaid, mis avaksid väga selgelt ühe või teise tegelase karakteri ja selle arengu, sellest ooperist ei leia ja vokaalrollid sulanduvad põimitud muusikaliseks tervikuks. Kaumanni partituur on mitmekihiline, hästi orkestreeritud, iseäranis kõnekad on puhkpillide soolod. Kui kogu muusikaline teekond peast läbi lasta, siis energiliste stseenide veelgi võimsama mõju saavutamiseks võinuks olla teosesse sisse kirjutatud ka mõned vähe pikemad lüürilisemad rahumomendid. Kui René Soomi Sammalhabe mõjub äärmiselt mõnusa ja rahulikuna, siis Reigo Tamme Kingpool on väga väljendusrikas ja lõbus. Kuigi kolm peategelast moodustavad tugevalt muusikaliselt liidetud kolmiku, eristub kolmikust Aule Urbi kehastatud Muhv. Mõnikord mõjub ta kui üksindusse tõmbunud melanhoolik, teinekord roolib lennukalt Muhvmobiili ja on seltskonna hing. Janne Ševtšenko Kassidaam on aga tõeline pärl, kes jääb mahlaka tragikoomilise ja ülevoolava melodramaatilise piirimaile ning ületab karakteri poolest isegi boheemlastest sõprade kolmikut. Kunstnik Jaanus Laagriküllü stsenograafia loob värvilise lapsepõlvemaailma, kus on hästi esile toodud nii linnastseenid kui ka loodusvaated. Gerly Tinni kostüümid täiendavad eredaid dekoratsioone ja on auditavalt stiilikirevad nagu Tõnis Kaumanni muusikagi. Eriti vaimukalt on rietatud Kassidaam, kes nii kostüümi, vokaalpartii kui ka karakteri ja selle teostamise eest võiks saada rinda medali. Margus Vaiguri valguslahendused moodustavad salapäraseid varje ning sähvivad eredate autotuledena otse publikule silma, nii et toolil tukkumine ei tule kõne allagi. Märt Agu tantsustseenid seovad ooperi vokaalsed numbrid ladusalt tervikuks ning Lauri Sirp hoidis muusikalise teekonna täpselt ja rütmikalt ohjes.

Kaumanni eelmisest lasteoperist „Mina – Napoleon!“ (2005) on möödunud juba 17 aastat. Vahepeal võinuks ju veelgi mõni Kaumanni lastetükk lavale jõuda, kuid ehk pakub seda tulevik. Tõnis Kaumanni „Naksitrallid“ on Eesti muusikateatri algupärandite reas väärikas täiendus, paljudele kindlasti rännak lapsepõlve nostalgialugude juurde. Saab koos oma lastega ooperisaali sisenedes minna ajas

tagasi ja vaadata laval toimuvat läbi lapse silmade. Tegelaste loodusarmastus, ühised seiklused ning üksteise ekstsentrilise eripäraga arvestamine toovad keerulisse argipäeva portsu helgust ja tempokust ning näole naeratuse.

Kui valdav osa maailma ooperiliteratuurist on üles ehitatud armastusele, siis „Naksitrallid“ on lugu sõprusest, kangelaslikkusest ja maailmaparandamisest, millest kujuneb hoopistükkis looduskatastroof. Loo algusest on selge, kuidas üks väike juhuslik kohtumine võib elus viia tohutu sündmuskeeriseni. Kõige kohal laiub küsimus, kuidas taastada looduse tasakaal. Just viimast teemat arvestades tuleb tõdeda, et „Naksitrallid“ ei ole 50 aastaga aktuaalsust kaotanud ja sobitub tänapäeva pareminigi. Sõna „eriolukord“ kõlas lavastuses mitu korda ja resoneeris täpselt tänapäevaga.

Lapsed ei nihele

Publiku tähelepanu köidab kahes vaatuses ooper vägagi ja puhkehetkeks mahti ei jää, sest see on ikkagi action-ooper. Saalis viibinud arvukas lastehulk igatahes igavusest ei nihelenud. Kui, siis sosistati lapsevanematele kõrva mõni sisu täpsustamiseks vajalik küsimus. Kuna väidetakse, et lapsesuu ei valeta, esitasin rahvusooperi laval kuuldu-nähtu kohta ja omaenda arvamuste tõepõhja kinnituseks küsimusi viieaastasele tütrele, kellega üheskoos etendust vaatasime.

Muhvi auto oli väga lahe. Esialgult tehti auto pooleks ja see oli nagu majasein. Auto oligi Naksitrallide kodu, sest maja neil ju polnud. Kodudel võiksidki olla rattad all, siis poleks autosid vajagi. Mulle meeldiks ka suurena koduga ringi sõita. Võtaksin venna ka kaasa. Ja sõpru. Kodu peaks olema parajasti nii suur, et kõik sõbrad sinna korraga ära mahuksid. Mulle meeldis ooper rohkem kui multikas, sest seal oli ilusam muusika. Ooper oli palju värvilisem, põnevam ja lõbusam ja laval jooksvad lapsed meenutasid mulle „Bullerby lapsi“. Äkki Naksitrallid sõitsidki nende linna, et lõpetada seal kasside ja rottide sõda? Emme, kas Naksitrallid oma reisi jooksul Ukrainast ka läbi sõitsid? Seal on ju liiga ohtlik! Ja Muhvi auto mootor oleks võinud minna põlema või nende auto peale kukkuda rakett. Siis poleks nad enam suutnud põgeneda, sest sõda on veel ohtlikum kui väga palju kasse. Kasside ja rottide võitlus oli ooperis kõige põnevam. Ainult see valge kass oli hästi koba ja tema perenaine pidi tundma tema pärast muret. Sel naisel ka ju polnud sõpru ja ta oli nii vana ja üksik. Kingpoole roosa hiire pärast ma kartsin, et ta süüakse ära. Ta oli nagu martsipanist. Emme, mis asi on looduse tasakaal?

Kas see on nagu köietantsija, kes on tõmmanud metsa puude vahele oma köie? Multikas oli Sammalhabe heinamaa peal pikali, aga ooperilaval millegipärast püsti. Kas need linnupesad alla ei kuku tal sedasi? Seda kirssidega jäätist oleksin tahtnud proovida. Emme, ostame sellised jäätised ja sõidame vennaga kolmekesi kuskile. Nagu Naksitrallid.

* Eno Raud, Naksitrallid. Eesti Raamat 1972, lk 7.

